

Jakub Pawliczak ■

DOCHODZENIE ALIMENTÓW NA PODSTAWIE ART. 60 K.R.O. W RAZIE WŁAŚCIWOŚCI PRAWA OBCEGO DO ROZWIĄZANIA MAŁŻEŃSTWA

1. Wprowadzenie

Obowiązujące reguły jurysdykcyjne i kolizyjne nie wykluczają wystąpienia sytuacji, w której inne prawo właściwe jest do rozwiązania małżeństwa, a inne do oceny roszczeń alimentacyjnych między byłymi małżonkami. Taki stan rzeczy może być uzasadniony normatywnie, lecz powoduje trudności praktyczne dla sądów orzekających w sprawach rodzinnych z elementem obcym. Może również prowadzić do niespójności konstrukcyjnych, jeżeli w określonym systemie prawnym regulacja alimentacyjna jest ściśle związana z zasadami rządzącymi rozwiązaniem małżeństwa. Szczególne komplikacje pojawiają się, jeżeli rozwód podlega prawu obcemu, które nie przewiduje orzekania o winie rozkładu pożycia, a roszczenia alimentacyjne prawu, które – tak jak polski art. 60 k.r.o.¹ – od treści rozstrzygnięcia o winie uzależnia istnienie, zakres lub czas trwania obowiązku alimentacyjnego między byłymi małżonkami. W świetle takich regulacji powstaje pytanie o dopuszczalność i sposób ustalania winy rozkładu pożycia przez sąd rozpoznający roszczenie o świadczenia alimentacyjne. Wątpliwości z tym związane mogą rzutować na niepewność sytuacji prawnej stron postępowania.

¹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2017 r. poz. 682; dalej: k.r.o.).

Niniejsze opracowanie ma na celu omówienie problemów prawnych związanych z dochodzeniem alimentów na podstawie art. 60 k.r.o., w razie właściwości prawa obcego do rozwiązania małżeństwa. Z uwagi na złożony i interdyscyplinarny charakter tego zagadnienia analizy wymagają unijne oraz krajowe normy o charakterze jurysdykcyjnym, kolizyjnym, materialnym i procesowym. W pierwszej kolejności rozważyć należy, w jakich sytuacjach sąd może stosować do roszczeń alimentacyjnych między byłymi małżonkami inne prawo niż rządzące ich rozwodem. Następnie ogólnej charakterystyki wymaga regulacja alimentacyjna przewidziana w art. 60 k.r.o., która wykazuje liczne cechy specyficzne. Oceniając dopuszczalność dochodzenia na podstawie tego przepisu alimentów, rozróżnić należy sytuację, w której statut rozwodowy przewiduje rozstrzygnięcie o winie rozkładu pożycia, od przypadku, w którym – w świetle prawa właściwego – dokonywanie takich ustaleń jest niedopuszczalne.

Tytułowa problematyka zasługuje na interdyscyplinarne opracowanie nie tylko z teoretycznego punktu widzenia, lecz także z uwagi na jej istotne znaczenie praktyczne. Sprawy alimentacyjne należą do najczęściej występujących w praktyce sądowej spraw z elementem zagranicznym². O zasadności podjęcia szczegółowych rozważań nad tym zagadnieniem świadczy również to, że w ostatnim czasie odniósł się do niego Sąd Najwyższy, wskazując, iż w dalszym ciągu jest ono dyskusyjne³.

2. Jurysdykcja w zakresie zobowiązań alimentacyjnych

Rozpoznając sprawę cywilną z tzw. elementem zagranicznym sąd powinien w pierwszej kolejności ustalić, czy ma jurysdykcję, czyli prawo do jej osądzenia, a jeśli tak, to w jakim zakresie⁴. Sąd dokonuje tej oceny z urzędu w każdym stanie sprawy, w tym również w postępowaniu odwoławczym, niezależnie od podniesionych w apelacji zarzutów (art. 1099 § 1 k.p.c.⁵). Brak jurysdykcji krajowej stanowi przyczynę nieważności postępowania (art. 1099 § 2 k.p.c.).

² Zob. C. Sawicz, *Obrót prawny z zagranicą*, Warszawa 1992, s. 151; A. Juryk, *Alimenty w prawie prywatnym międzynarodowym*, Warszawa 2012, s. 15.

³ Postanowienie SN z 23 marca 2016 r. (III CZP 112/15, Legalis nr 1428718).

⁴ Zob. m.in. wyrok SA w Gdańsku z 18 marca 2013 r. (V ACa 13/13, Legalis nr 680247); postanowienie SA w Krakowie z 11 stycznia 2016 r. (I ACz 2406/15, Legalis nr 1428307), a także K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2005, s. 409–418.

⁵ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2016 r. poz. 1822 ze zm.; dalej: k.p.c.).

Jurysdykcję w zakresie zobowiązań alimentacyjnych określa rozporządzenie Rady (WE) nr 4/2009 z 18 grudnia 2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych⁶. Unijne rozporządzenie ma zastosowanie do tego rodzaju zobowiązań wynikających ze stosunku rodzinnego, pokrewieństwa, małżeństwa lub powinowactwa⁷. Normy w nim przewidziane stanowią podstawę oceny, czy sąd krajowy jest władny rozpoznać roszczenia alimentacyjne zarówno między osobami związanymi węzłem małżeństwa, jak i między byłymi małżonkami⁸.

Rozporządzenie Rady nr 4/2009, w zakresie swojego zastosowania, wyłącza korzystanie przez sąd krajowy z regulacji jurysdykcyjnej przewidzianej w art. 1103 i 1103³ k.p.c.⁹ Artykuł 69 ust. 1 rozporządzenia wskazuje, że zasadniczo nie uchybia ono stosowaniu konwencji i umów dwustronnych lub wielostronnych, których stroną, w chwili przyjęcia rozporządzenia, było jedno lub kilka państw członkowskich, a które dotyczą dziedzin regulowanych przepisami rozporządzenia. Jednakże rozporządzenie ma pierwszeństwo w stosunkach między państwami członkowskimi przed konwencjami i umowami, które dotyczą dziedzin regulowanych jego przepisami i których stronami są państwa członkowskie¹⁰.

W art. 3 rozporządzenia Rady nr 4/2009 przewidziano cztery równorzędne podstawy jurysdykcji do rozpoznania spraw dotyczących zobowiązań alimentacyjnych. Dwie pierwsze zostały wyznaczone za pomocą alternatywnych łączników zwykłego miejsca pobytu pozwanego lub wierzyciela¹¹. Mają one najszerszy zakres zastosowania, albowiem dotyczą sytuacji, w których żądanie alimentacyjne stanowi główny przedmiot sprawy¹². Na ogół, jeżeli sąd ma jurysdykcję do rozwiązania małżeństwa¹³, będzie miał również jurysdykcję do rozpoznania,

⁶ Dz. Urz. UE L z 2009 r. Nr 7, s. 1 ze zm.; dalej: rozporządzenie Rady nr 4/2009.

⁷ Art. 1 ust. 1 rozporządzenia Rady nr 4/2009. Zob. szerzej: K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w sprawach alimentacyjnych w świetle rozporządzenia nr 4/2009*, [w:] *Europejskie prawo procesowe cywilne i kolizyjne*, red. P. Grzegorzczak, K. Weitz, Warszawa 2012, s. 202–212.

⁸ Świadczy o tym m.in. treść art. 4 ust. 1 lit. c) rozporządzenia Rady nr 4/2009.

⁹ Zob. I. Kunicki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, tom IV, red. A. Marciniak, Warszawa 2017, art. 1103³, s. 74, Nt 23; K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w sprawach...*, op. cit., s. 212–213.

¹⁰ Art. 69 ust. 2 rozporządzenia Rady nr 4/2009.

¹¹ Art. 3 lit. a) i b) rozporządzenia Rady nr 4/2009. Zob. A. Juryk, *Alimenty...*, op. cit., s. 142.

¹² Tak M. Jagielska, [w:] *System prawa prywatnego. Prawo prywatne międzynarodowe*, t. 20c, red. M. Pazdan, Warszawa 2015, s. 633, Nb 20.

¹³ Jurysdykcję tę określają przede wszystkim art. 3-7 rozporządzenia Rady nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności

zgłoszonego przed sądem rozwodowym, żądania alimentów na czas po rozwiązaniu związku. Rozporządzenie wprost wskazuje, że jurysdykcję do rozpoznania spraw dotyczących zobowiązań alimentacyjnych ma sąd, który zgodnie z prawem sądu ma jurysdykcję do prowadzenia postępowania dotyczącego statusu osoby (m.in. sprawy o rozwód), w przypadku gdy sprawa dotycząca zobowiązań alimentacyjnych jest związana z tym postępowaniem, chyba że jurysdykcja ta wynika tylko z obywatelstwa jednej ze stron¹⁴. Jest to tzw. jurysdykcja pochodna. Tego rodzaju regulacje pozwalają na koncentrację powiązanych ze sobą postępowań¹⁵. Rozporządzenie Rady nr 4/2009 normuje także m.in. zawieranie umów jurysdykcyjnych (art. 4) oraz uzyskanie przez sąd jurysdykcji wskutek wdania się pozwanego w spór przed tym sądem (art. 5).

3. Prawo właściwe dla zobowiązań alimentacyjnych między byłymi małżonkami

3.1. Do prawa właściwego dla zobowiązań alimentacyjnych odnoszą się liczne regulacje pochodzenia krajowego, europejskiego i międzynarodowego, w tym wiążące Rzeczpospolitą umowy bilateralne. Relacje między tymi źródłami prawa są skomplikowane¹⁶. Należy podkreślić, że w obowiązującym stanie prawnym krajowa regulacja prawa prywatnego międzynarodowego nie stanowi podstawy ustalania prawa właściwego dla zobowiązań alimentacyjnych. Artykuł 63 p.p.m.¹⁷ wskazuje jedynie, że prawo właściwe dla tych zobowiązań określa rozporządzenie Rady nr 4/2009¹⁸. Jednakże również ten instrument bezpośrednio

rodzicielskiej, uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 (Dz. Urz. UE L z 2003 r. Nr 338, s. 1 ze zm.; dalej: rozporządzenie Rady nr 2201/2003).

¹⁴ Art. 3 lit. c) rozporządzenia Rady nr 4/2009.

¹⁵ Zob. szerzej K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w sprawach...*, op. cit., s. 219–220.

¹⁶ Zob. szeroko: A. Juryk, *Alimenty...*, op. cit., s. 145–170; eadem, *Zmiany w prawie kolizyjnym dotyczące alimentów*, [w:] *Wokół rekodyfikacji prawa cywilnego. Prace jubileuszowe*, red. P. Stec, M. Załucki, Kraków 2015, s. 347–358; A. Mączyński, *Wielość źródeł prawa prywatnego międzynarodowego i spowodowane nią kolizje norm kolizyjnych (na przykładzie norm dotyczących zobowiązań alimentacyjnych)*, [w:] *Rozprawy z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Aleksandrowi Oleszce*, red. A. Dańko-Roesler, J. Jacyszyn, M. Pazdan, W. Popiołek, Warszawa 2012, s. 338–350; N. Rycko, [w:] *Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz*, red. J. Poczobut, Warszawa 2017, art. 63, s. 947–949, uw. 19–20.

¹⁷ Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz. U. z 2015 r. poz. 1792; dalej: p.p.m.).

¹⁸ Zob. krytycznie na temat tego typu odesłania ustawowego o charakterze informacyjnym m.in. M. Czepelak, *Autonomia woli w prawie prywatnym międzynarodowym Unii Europejskiej*, Warszawa 2015, s. 146–147.

nie ustanawia norm prawnych w tym zakresie. Art. 15 unijnego rozporządzenia stanowi, że prawo właściwe w sprawach zobowiązań alimentacyjnych jest określone zgodnie z protokołem haskim z 23 listopada 2007 r. o prawie właściwym w sprawach zobowiązań alimentacyjnych¹⁹ w państwach członkowskich Unii Europejskiej, dla których protokół ten jest wiążący. Są to wszystkie państwa Unii Europejskiej z wyjątkiem Danii i Zjednoczonego Królestwa.

Protokół haski z 2007 r. jest samodzielną umową międzynarodową, która ustanawia normy kolizyjne dla zobowiązań alimentacyjnych²⁰. Pozostaje on w związku z konwencją o międzynarodowym dochodzeniu alimentów na rzecz dzieci i innych członków rodziny z dnia 23 listopada 2007 r.²¹ Z uwagi na to, że do protokołu haskiego przystąpiła Unia Europejska, przepisy w nim przewidziane stanowią część prawa unijnego²². Protokół ten stosuje się niezależnie od tego, czy wyznaczone przez niego prawo właściwe jest prawem państwa nim związanego²³. Przewidziane w nim normy kolizyjne mają charakter uniwersalny²⁴. W konsekwencji regulacje zawarte w protokole haskim z 2007 r. stanowią podstawę ustalania przez polski sąd prawa właściwego dla zobowiązań alimentacyjnych. W piśmiennictwie pewne wątpliwości budzi natomiast zakres, w jakim postanowienia protokołu ustępują dotyczącym omawianej problematyki umowom międzynarodowym wiążącym Rzeczpospolitą²⁵.

Protokół haski z 2007 r. określa prawo właściwe dla zobowiązań alimentacyjnych wynikających ze stosunków rodzinnych, pokrewieństwa, małżeństwa lub powinowactwa, w tym zobowiązań alimentacyjnych wobec dziecka niezależnie od stanu cywilnego rodziców²⁶. Zakres zastosowania protokołu haskiego

¹⁹ Protokół ten (dalej jako: protokół haski z 2007 r.) został zatwierdzony na mocy decyzji Rady 2009/941/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie zawarcia przez Wspólnotę Europejską protokołu haskiego z dnia 23 listopada 2007 r. o prawie właściwym dla zobowiązań alimentacyjnych (Dz. Urz. UE L z 2009 r. Nr 331, s. 17).

²⁰ Tak A. Bonomi, *The Hague Protocol of 23 November 2007 on the Law Applicable to Maintenance Obligations*, Yearbook of Private International Law 2008, t. X, s. 336–337; A. Juryk, *Alimenty...*, op. cit., s. 128; M. Jagielska, op. cit., s. 636, Nb 25; N. Rycko, op. cit., art. 63, s. 934, uw. 3.

²¹ Dz. Urz. UE L z 2011 r. Nr 192, s. 51. Zob. M. Czepelak, op. cit., s. 142–143.

²² Zob. szerzej: A. Juryk, *Prawo właściwe dla alimentów w świetle protokołu haskiego z 2007 r.*, Kwartalnik Prawa Prywatnego nr 4/2011, s. 970–972; eadem, *Alimenty...*, op. cit., s. 155–157; M. Jagielska, op. cit., s. 637, Nb 25–26; M. Czepelak, op. cit., s. 144–145.

²³ Art. 2 protokołu haskiego z 2007 r.

²⁴ Zob. A. Bonomi, op. cit., s. 340; A. Juryk, *Alimenty...*, op. cit., s. 161; M. Jagielska, op. cit., s. 637, Nb 26.

²⁵ Zob. A. Juryk, *Alimenty...*, op. cit., s. 152–164; A. Mączyński, *Wielość źródeł...*, op. cit., s. 348–349; N. Rycko, op. cit., art. 63, s. 947–949, uw. 19–20; M. Czepelak, op. cit., s. 145.

²⁶ Art. 1 ust. 1 protokołu haskiego z 2007 r.

z 2007 r. został ujęty podobnie, jak rozporządzenia Rady nr 4/2009²⁷. Zobowiązania alimentacyjne wynikające z małżeństwa, o których mowa w art. 1 ust. 1 protokołu, obejmują roszczenia o dostarczanie środków utrzymania między byłymi małżonkami²⁸. Jednoznacznie wskazuje na to treść art. 5 protokołu. Należy odnotować, że protokół haski z 2007 r., w przeciwieństwie do konwencji haskiej o prawie właściwym dla zobowiązań alimentacyjnych z 2 października 1973 r.²⁹, którą w umawiających się państwach zastąpił, zakłada poddanie jednolitym normom kolizyjnym problematyki dostarczania środków utrzymania w czasie i po ustaniu małżeństwa³⁰.

Przewidziane w protokole haskim z 2007 r. pojęcie „zobowiązania alimentacyjne” należy rozumieć szeroko. W piśmiennictwie wskazuje się ogólnie, że jego zakres co do zasady obejmuje wszelkie instytucje zapewniające uprawnionemu świadczenia, mające służyć jego utrzymaniu, „niezależnie od nazwy, pod jaką występują w różnych systemach prawnych, oraz niezależnie od charakteru prawnego przypisanego im w różnych systemach prawnych, pod warunkiem, że wynikają z relacji (stosunków) rodzinnych określonych przez protokół”³¹. Nie można bowiem tracić z pola widzenia, że w różnych systemach prawnych rozbieżności występują między innymi co do charakteru (alimentacyjny, kompensacyjny, element stosunków majątkowych małżeńskich), przesłanek, zakresu, czasu trwania i formy dostarczania drugiej stronie środków utrzymania w trakcie oraz po rozwiązaniu małżeństwa³².

3.2. Podstawowym łącznikiem kolizyjnym, jakim posługuje się protokół haski z 2007 r., jest miejsce zwykłego pobytu wierzyciela (art. 3 ust. 1). Podczas ustalania prawa właściwego dla zobowiązań alimentacyjnych między małżonkami, byłymi małżonkami lub stronami unieważnionego małżeństwa, szczególną uwagę należy zwrócić na art. 5 protokołu. Zgodnie z tym przepisem podstawowy łącznik kolizyjny nie znajdzie zastosowania do powyższych zobowiązań, jeśli jedna ze stron się temu sprzeciwi i jeśli prawo innego państwa, w szczególności

²⁷ Tak M. Pazdan, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2017, s. 333, Nb 474.

²⁸ Tak również A. Juryk, *Prawo właściwe...*, op. cit., s. 979; eadem, *Alimenty...*, op. cit., s. 267–268; A. Kozioł, [w:] *System prawa prywatnego. Prawo prywatne międzynarodowe*, t. 20c, red. M. Pazdan, Warszawa 2015, s. 273, Nb 59; M. Jagielska, op. cit., s. 639, Nb 34.

²⁹ Dz. U. z 2000 r. Nr 39, poz. 444. Dalej: konwencja haska z 1973 r.

³⁰ Zob. A. Bonomi, op. cit., s. 350; A. Juryk, *Alimenty...*, op. cit., s. 268.

³¹ Tak A. Juryk, *Prawo właściwe...*, op. cit., s. 974–975. Zob. także M. Czepelak, op. cit., s. 147–148, a w świetle rozporządzenia Rady nr 4/2009 – K. Weitz, *Jurisdykcja krajowa w sprawach...*, op. cit., s. 203–204.

³² Zob. A. Juryk, *Alimenty...*, op. cit., s. 62–75.

państwa ostatniego wspólnego miejsca zwykłego pobytu małżonków, ma ściślejszy związek z ich małżeństwem. W takim przypadku protokół haski z 2007 r. przewiduje właściwość prawa tego innego państwa.

Z uwagi na powyższe, dla zastosowania do zobowiązania alimentacyjnego między byłymi małżonkami innego prawa niż wyznaczone przez miejsce zwykłego pobytu wierzyciela spełnione powinny być łącznie dwa warunki. Po pierwsze, jedna ze stron musi sprzeciwić się zastosowaniu prawa wyznaczonego przez podstawowy łącznik kolizyjny. Sąd nie może działać w tym zakresie z własnej inicjatywy³³. Po drugie, prawo, które miałyby znaleźć zastosowanie do zobowiązania alimentacyjnego stron, musi mieć ściślejszy związek z małżeństwem stron niż prawo wyznaczone przez łącznik miejsca zwykłego pobytu wierzyciela. Kwestia ta podlega ocenie sądu.

Artykuł 5 protokołu haskiego nie wskazuje, w jakim czasie i w jakiej formie były małżonek może sprzeciwić się zastosowaniu do zobowiązania alimentacyjnego prawa wyznaczonego przez łącznik miejsca zwykłego pobytu wierzyciela. Przyjąć należy, że kwestia ta ma charakter procesowy. Zastosowanie w tym zakresie znajdują regulacje proceduralne państwa forum (*legis fori processualis*)³⁴. Stanowisko to znajduje wyraz w orzecznictwie Sądu Najwyższego³⁵.

Niewątpliwie sprzeciw zgłoszony powinien być przed prawomocnym osądzeniem sprawy alimentacyjnej. W nauce prawa zauważa się, że na skutek skorzystania z prawa do sprzeciwu nie powinno dochodzić do nadmiernego wydłużenia czasu trwania postępowania, zwłaszcza przez intencjonalne działanie strony³⁶. Jednakże w Kodeksie postępowania cywilnego brak regulacji, z których można byłoby wyprowadzić obowiązek zgłoszenia takiego sprzeciwu przed wdaniem się przez strony w spór co do istoty sprawy³⁷. Co więcej, w postanowieniu z 26 marca 2016 r. (III CZP 112/15) Sąd Najwyższy stwierdził, że „z perspektywy prawa polskiego należy przyjąć, że nie ma przeszkód, aby ów sprzeciw mógł być zgłoszony nawet w postępowaniu apelacyjnym”. W sprawie, na tle której Sąd Najwyższy zajął to stanowisko, w apelacji od wyroku rozwodowego sprzeciw względem zastosowania do roszczenia alimentacyjnego prawa właściwego ze względu na miejsce zwykłego pobytu wierzyciela zgłosił, będący powodem w sprawie rozwodowej, sam wierzyciel. Należy zatem przyjąć, że Sąd Najwyższy uznał, iż powołanie się przez stronę postępowania alimentacyjnego na klauzulę ściślejszego związku nie powinno być utożsamiane z rozszerzeniem

³³ Zob. M. Jagielska, op. cit., s. 648, Nb 63–64.

³⁴ Zob. C. Sawicz, op. cit., s. 152; M. Jagielska, op. cit., s. 648, Nb 63–64.

³⁵ Postanowienie SN z 26 marca 2016 r. (III CZP 112/15, Legalis nr 1428718).

³⁶ Tak M. Jagielska, op. cit., s. 648, Nb 64.

³⁷ Por. np. art. 202, 202¹ i 1165 § 1 k.p.c.

żądania pozwu ani wystąpieniem z nowym roszczeniem w rozumieniu art. 383 k.p.c. Warto odnotować, że podobne zasady znajdują zastosowanie do zgłoszenia lub wycofania zgody na rozwód (art. 56 § 3 k.r.o.), jak i żądania zaniechania orzekania o winie rozkładu pożycia (art. 57 § 2 zd. 1 k.r.o.), które muszą istnieć w chwili wyrokowania, czyli zamknięcia rozprawy w danej instancji (art. 316 § 1 k.p.c.). Zgoda na rozwód, jak i żądanie zaniechania orzekania o winie, mogą być zgłoszone lub cofnięte w każdej chwili przed zamknięciem rozprawy, w tym również w drugiej instancji³⁸.

Sprzeciw względem zastosowania prawa wyznaczonego przez łącznik miejsca zwykłego pobytu wierzyciela będzie skuteczny, jeżeli prawo innego państwa ma ściślejszy związek z małżeństwem stron. Związek ten powinien wynikać z całokształtu okoliczności sprawy³⁹. Artykuł 5 protokołu haskiego wprost wskazuje, że w szczególności ściślejszy związek z małżeństwem stron może mieć prawo państwa ostatniego wspólnego miejsca zwykłego pobytu małżonków. Dla stosowania klauzuli ściślejszego związku znaczenie może mieć także między innymi obywatelstwo małżonków, miejsce zawarcia małżeństwa czy też miejsce zamieszkania stron w czasie jego trwania⁴⁰.

W nauce prawa wskazuje się, że przy ocenie przesłanek przewidzianych w art. 5 protokołu haskiego nie jest wykluczone korzystanie z powiązań faktycznych lub prawnych dotyczących osoby tylko jednego z małżonków⁴¹. Należy jednak podkreślić, że w świetle literalnej treści tego przepisu muszą one zarazem świadczyć o ściślejszym związku określonego prawa z małżeństwem stron. Sąd Najwyższy w postanowieniu z 26 marca 2016 r. stwierdził, że w „(...) art. 5 protokołu haskiego mowa jest o prawie mającym ściślejszy związek z małżeństwem małżonków niż prawo miejsca zwykłego pobytu wierzyciela alimentacyjnego, a nie o prawie, które ma ściślejszy związek z wierzycielem alimentacyjnym lub inną osobą uprawnioną do alimentów względem zobowiązanego do nich. Z tego punktu widzenia rozważania (...) odnoszące się do miejsca pobytu dziecka małżonków, nie są decydujące”.

³⁸ Zob. m.in.: uchwałę PSIC SN z 26 kwietnia 1952 r. (C 798/51, OSNC 1952, Nr 1, poz. 1, teza IV); wyrok SN z 17 lutego 2005 r. (IV CK 557/04, Lex nr 176001); uchwałę SN z 25 października 2006 r. (III CZP 87/06, OSNC 2007, Nr 9, poz. 126); a także J. Winiarz, [w:] *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, red. J. S. Piątowski, Ossolineum 1985, s. 581–584; J. Pawliczak, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Osajda, Warszawa 2017, art. 56, s. 664, Nt 122; art. 57, s. 695–697, Nt 22–26.

³⁹ Zob. A. Juryk, *Prawo własne...*, op. cit., s. 997–998; N. Rycko, op. cit., art. 63, s. 944, uw. 15.

⁴⁰ Zob. m.in. A. Bonomi, op. cit., s. 348–350; M. Jagielska, op. cit., s. 648–649, Nb 64.

⁴¹ A. Juryk, *Alimenty...*, op. cit., s. 287.

W wielu przypadkach ocena ściślejszego związku określonego prawa z małżeństwem stron nie będzie łatwa ani jednoznaczna. Obrazują to okoliczności sprawy, na tle której Sąd Najwyższy wydał postanowienie z 26 marca 2016 r. (III CZP 112/15). Dotyczyła ona rozvodu obywatelki polskiej z obywatelem szwedzkim polskiego pochodzenia, którzy małżeństwo zawarli w Polsce, a następnie wyprowadzili się do Norwegii, gdzie kilka lat wspólnie zamieszkiwali. Po rozpadzie związku powódka, będąc w ciąży, wróciła do Polski, a pozwany pozostał w Norwegii. Odnosząc się do stanu faktycznego tej sprawy, Sąd Najwyższy wskazał, że stosując art. 5 protokołu haskiego należy „(...) skonfrontować ze sobą okoliczności dotyczące powódki i pozwanego i ich małżeństwa, a więc z jednej strony to, że ostatnie i zarazem jedyne w czasie trwania małżeństwa miejsce ich wspólnego zwykłego pobytu znajdowało się w Norwegii i że pozwany ma tam nadal swoje miejsce zwykłego pobytu oraz że do rozvodu właściwe jest prawo norweskie”. Z drugiej strony należy mieć na względzie, że małżeństwo zostało zawarte w Polsce oraz to, że „(...) pozwany, biorąc pod uwagę obywatelstwo powódki i miejsce jej pobytu przed zawarciem małżeństwa, musiał być się poważnie liczyć z tym, że w przypadku rozpadu małżeństwa zapewne wróci ona do Polski”.

Wyznaczony zgodnie z protokołem haskim z 2007 r. statut alimentacyjny rozstrzyga między innymi o przesłankach, zakresie i czasie trwania obowiązku alimentacyjnego między rozwiedzionymi małżonkami, dopuszczalności zawarcia przez zainteresowane strony ugody lub umowy w tej kwestii, a także wpływie ewentualnego orzeczenia o winie rozkładu pożycia małżeńskiego na kształt obowiązku alimentacyjnego⁴².

3.3. Stosowanie przez sąd polski przepisów protokołu haskiego z 2007 r. do roszczeń alimentacyjnych między były małżonkami może prowadzić do sytuacji, w której roszczenia te podlegały będą innemu prawu niż właściwe do rozwiązania małżeństwa stron. W polskim porządku prawnym statut rozwodowy określany jest zgodnie z art. 54 p.p.m., a także regulacjami umów bilateralnych, jeżeli takie zawarto⁴³. W świetle art. 54 ust. 1 p.p.m. podstawowym łącznikiem jest wspólne prawo ojcyste małżonków z chwili żądania rozwiązania małżeństwa. W jego braku właściwe jest prawo państwa, w którym oboje małżonkowie mają w chwili żądania rozwiązania małżeństwa miejsce zamieszkania, a jeżeli

⁴² Zob. art. 11 protokołu haskiego z 2007 r., a także A. Koziół, op. cit., s. 273, Nb 59; M. Jagielska, op. cit., s. 639–640, Nb 35–36; M. Czepelak, op. cit., s. 150–151.

⁴³ Zob. szerzej na temat prawa właściwego do rozwiązania małżeństwa: A. Koziół, op. cit., s. 246–274, Nb 1–63; M. Pazdan, op. cit., s. 301–305, Nb 395–402; K. Pietrzykowski, [w:] *Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz*, red. J. Poczobut, Warszawa 2017, art. 54, s. 832–842, uw. 1–34.

małżonkowie nie mają w chwili żądania rozwiązania małżeństwa wspólnego miejsca zamieszkania – prawo państwa, w którym oboje małżonkowie mieli ostatnio miejsce wspólnego zwykłego pobytu, jeżeli jedno z nich ma w nim nadal miejsce zwykłego pobytu (art. 54 ust. 2 p.p.m.). W razie braku okoliczności rozstrzygających o właściwości prawa na podstawie wskazanych powyżej reguł, do rozwiązania małżeństwa stosuje się prawo polskie (art. 54 ust. 3 p.p.m.). Na gruncie obowiązującej kodyfikacji prawa prywatnego międzynarodowego statut rozwodowy nie znajduje zastosowania do roszczeń o świadczenia alimentacyjne między byłymi małżonkami. Podlegają one prawu wyznaczonemu zgodnie z protokołem haskim z 2007 r.

Obowiązujące normy kolizyjne generalnie zakładają oderwanie zasad określania prawa właściwego dla zobowiązań alimentacyjnych między byłymi małżonkami od reguł rządzących wyznaczeniem statutu rozwodowego. Rozwiązania te istotnie różnią się od przewidzianych we wcześniejszych regulacjach prawa krajowego oraz międzynarodowego⁴⁴. W świetle prawa prywatnego międzynarodowego z 1965 r.⁴⁵ przyjmowano, że prawo właściwe dla roszczeń alimentacyjnych między byłymi małżonkami określają łączniki przewidziane w miarodajnej dla rozwodu normie kolizyjnej⁴⁶. Do podobnych skutków prowadziła regulacja zawarta w art. 8 konwencji haskiej z 1973 r., który przed przyjęciem protokołu haskiego z 2007 r. obowiązywała w Polsce, z uwzględnieniem zgłoszonych do konwencji zastrzeżeń⁴⁷. Przepis ten stanowił, że niezależnie od podstawowych reguł określania prawa właściwego, w umawiającym się państwie, w którym orzeczono lub uznano rozwód, prawo zastosowane do rozwodu jest właściwe dla zobowiązań alimentacyjnych między rozwiedzionymi małżonkami oraz dla zmiany orzeczeń dotyczących takich zobowiązań⁴⁸. W nauce prawa tego typu rozwiązania kolizyjne określa się mianem wskazania akcesyjnego⁴⁹ (akcesoryjnego⁵⁰). Wyjaśnia się, że takie wskazanie, jako rodzaj techniki legislacyjnej, polega na tym, że „prawodawca rezygnuje z ustanowienia normy kolizyjnej

⁴⁴ Zob. E. Groffier, *Les pensions alimentaires à travers les frontières. Étude de droit international privé comparé*, Bruxelles 1980, s. 91–92; A. Juryk, *Alimenty...*, op. cit., s. 275.

⁴⁵ Ustawa z dnia 12 listopada 1965 r. (Dz. U. Nr 46, poz. 290 ze zm.; dalej: „p.p.m. z 1965 r.”).

⁴⁶ Zob. M. Sośniak, [w:] *Międzynarodowe prawo rodzinne*, red. B. Walaszek, Warszawa 1969, s. 157; A. Mączyński, *Rozwód w prawie prywatnym międzynarodowym*, Warszawa 1983, s. 131–133; M. Pazdan, op. cit., s. 331, Nb 468.

⁴⁷ Zob. szerzej: A. Juryk, *Alimenty...*, op. cit., s. 276.

⁴⁸ Zob. E. Groffier, op. cit., s. 91–92.

⁴⁹ Tak A. Juryk, *Alimenty...*, op. cit., s. 275.

⁵⁰ Tak M. Czepelak, op. cit., s. 160.

posługującej się określonym łącznikiem, na rzecz przyłączenia danej kwestii do zakresu innej normy kolizyjnej”⁵¹.

Regulacje wiążące prawo właściwe dla zobowiązań alimentacyjnych między byłymi małżonkami ze statutem rozwodowym uwzględniały to, że w wielu systemach prawnych okoliczności ustalane w postępowaniu o rozwiązanie małżeństwa (w szczególności wina rozkładu pożycia) mają wpływ na powstanie i zakres obowiązku alimentacyjnego między byłymi małżonkami⁵². W polskim piśmiennictwie na gruncie p.p.m. z 1965 r. wskazywano, że ze względu na ustanie więzi rodzinnej łączącej osoby, między którymi istnieją roszczenia alimentacyjne, nie ma powodu, aby przywiązywać znaczenie do zmiany obywatelstwa lub zamieszkania, która nastąpiła po rozwiązaniu małżeństwa⁵³. Argumentowano, że „statut niezmienny” zapewnia stronom pewność co do ich wzajemnych obowiązków⁵⁴. Przepisy prawa prywatnego międzynarodowego ustanawiające powiązania akcesyjne mają jednak również wady. Rozwiązanie przewidziane w art. 8 konwencji haskiej z 1973 r. poddawane było krytyce. Za jego wadę uznawano między innymi stałość powiązania roszczenia alimentacyjnego z systemem prawnym, który – po rozwodzie – może stać się całkowicie obcym dla byłych małżonków, czy też potencjalne pokrzywdzenie małżonka w sytuacji, gdy prawo właściwe dla rozvodu nie przewiduje alimentacji między małżonkami po ustaniu związku⁵⁵.

Przygotowując protokół haski z 2007 r. poszukiwano rozwiązań, które wychodziłoby naprzeciw uwagom krytycznym zgłaszanym wobec art. 8 konwencji haskiej z 1973 r. Jednym z nich ma być regulacja przewidziana w omówionym powyżej art. 5 protokołu⁵⁶. W nauce prawa wskazuje się, że rozwiązanie to stanowi próbę „(...) szukania kompromisu pomiędzy ochroną wierzyciela z jednej strony i zastosowaniem prawa ściśle powiązanego z małżeństwem z drugiej strony”⁵⁷. Klauzula ściślejszego związku ograniczać ma występowanie sytuacji, w których wierzyciel zmieniłby miejsce zwykłego pobytu tylko w celu zastosowania do jego roszczenia prawa dla niego bardziej korzystnego (*forum shopping*)⁵⁸. Zarazem zastosowanie tej klauzuli może prowadzić do poddania roszczenia alimentacyjnego między byłymi małżonkami prawu właściwemu do rozwiązania małżeństwa, jeżeli jest ono ściślej związane z ich małżeństwem.

⁵¹ Ibidem.

⁵² Zob. A. Mączyński, *Rozwód...*, op. cit., s. 132; A. Juryk, *Alimenty...*, op. cit., s. 275.

⁵³ A. Mączyński, *Rozwód...*, op. cit., s. 132.

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ Zob. A. Bonomi, op. cit., s. 346–348; M. Jagielska, op. cit., s. 648, Nb 62–63.

⁵⁶ Zob. A. Bonomi, op. cit., s. 341.

⁵⁷ M. Jagielska, op. cit., s. 648.

⁵⁸ Tak A. Bonomi, op. cit., s. 346; M. Jagielska, op. cit., s. 647–648, Nb 62–63.

W obowiązującym stanie prawnym poddanie zobowiązań alimentacyjnych między byłymi małżonkami prawu rządzącemu rozwodem możliwe jest również na skutek skorzystania z przepisów o wyborze prawa właściwego. Artykuł 7 protokołu haskiego z 2007 r. przewiduje możliwości wyboru prawa państwa forum dla celów konkretnego postępowania (tzw. umowa procesowa). Z kolei art. 8 ustanawia stosunkowo znaczny zakres swobody wyboru prawa właściwego dla zobowiązania alimentacyjnego⁵⁹. W świetle tej regulacji strony mogą umówić się między innymi, że roszczenie alimentacyjne podlegać będzie prawu wybranemu przez nie jako właściwe lub prawu faktycznie stosowanemu do ich stosunków majątkowych albo do ich rozwodu lub separacji. W takiej sytuacji to same strony zobowiązania alimentacyjnego dokonują wskazania akcesyjnego (akcesoryjnego)⁶⁰. W piśmiennictwie zauważa się, że w razie dokonania przez strony wyboru prawa rządzącego rozwiązaniem ich małżeństwa, orzekanie o alimentach w trakcie lub po przeprowadzeniu rozwodu charakteryzuje się tym, że sąd nie musi „poszukiwać” dla nich prawa właściwego. W pierwszym przypadku sąd musi jedynie dysponować dowodem na dokonanie przez strony wyboru prawa, a w drugim ustalić prawo zastosowane wcześniej do rozwodu⁶¹.

4. Ogólna charakterystyka artykułu 60 k.r.o.

W polskim porządku prawnym art. 60 k.r.o. przewiduje, że „rozwidziona małżonka” obciąża „obowiązek dostarczania środków utrzymania” drugiej stronie po ustaniu związku. Artykuł 60 § 1 k.r.o. reguluje tzw. zwykłą, a art. 60 § 2 k.r.o. tzw. rozszerzoną (wzmocnioną, uprzywilejowaną⁶²), postać tego obowiązku. W orzecznictwie i nauce prawa utrwalone jest, że w obu postaciach obowiązek ten ma charakter alimentacyjny, a nie odszkodowawczy⁶³. Artykuł 60

⁵⁹ Zob. szerzej M. Czepelak, op. cit., s. 157–161.

⁶⁰ Ibidem, s. 160.

⁶¹ Tak A. Juryk, *Alimenty...*, op. cit. s. 276

⁶² Co do tej terminologii zob. m.in. W. Stojanowska, [w:] *System prawa prywatnego. Prawo rodzinne i opiekuńcze*, t. 11, red. T. Smyczyński, Warszawa 2014, s. 824, Nb 361; T. Sokołowski, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2013, art. 60, s. 487, uw. 4; A. Sylwestrzak, *Obowiązek alimentacyjny rozwidzonego małżonka ponoszącego wyłączną winę rozkładu pożycia*, Gdańskie Studia Prawnicze 2005, t. 14, s. 851–852.

⁶³ Zob. m.in. wyrok TK z 11 kwietnia 2006 r. (SK 57/04, OTK-A 2006, Nr 4, poz. 43, cz. III, pkt 1); wyrok SN z 8 czerwca 1976 r. (III CRN 88/76, OSNC 1977, Nr 2, poz. 33); uchwała PSiCiA SN z 16 grudnia 1987 r. (III CZP 91/86, OSNC 1988, Nr 4, poz. 42); wyr. SA w Poznaniu z 10.02.2004 r. (I ACa 1422/03, Wok. 2005, Nr 2, s. 46, Legalis), a także m.in. M. Szpunar, *Obowiązek alimentacyjny między małżonkami*

§ 3 k.r.o. wskazuje, kiedy obowiązek ten wygasa. Zgodnie z art. 61 k.r.o. do obowiązku dostarczania środków utrzymania przez jednego z małżonków rozwiedzionych drugiemu stosuje się odpowiednio przepisy o obowiązku alimentacyjnym między krewnymi (art. 128 i n. k.r.o.).

Na temat *ratio legis* art. 60 k.r.o. szeroko wypowiedział się Sąd Najwyższy w uchwale Pełnego Składu Izby Cywilnej i Administracyjnej z 16 grudnia 1987 r. (III CZP 91/86)⁶⁴, mającej wówczas charakter „wytycznych w zakresie wykładni prawa i praktyki sądowej w sprawach o alimenty”. Sąd Najwyższy wyjaśnił między innymi, że „cel i społeczne znaczenie związku małżeńskiego wymagają, by niektóre konsekwencje jego zawarcia trwały nawet po rozwiązaniu małżeństwa. Jednym z takich skutków jest istniejący w określonych w ustawie przypadkach obowiązek alimentacyjny między rozwiedzionymi małżonkami, uregulowany w art. 60–61 k.r.o. Pozostawienie tego skutku jest ze społecznego punktu widzenia konieczne, gdyż nie dałoby się pogodzić z zasadami współżycia społecznego pozostawienie bez żadnego zabezpieczenia po rozwodzie małżonka potrzebującego pomocy, zwłaszcza tego, który nie dał powodu do rozwiązania małżeństwa, a który poświęcił wspólnocie rodzinnej wiele lat swego życia”⁶⁵.

Małżonek rozwiedziony, który nie został uznany za wyłącznie winnego rozkładu pożycia i znajduje się w niedostatku, może żądać od drugiego małżonka rozwiedzonego dostarczania środków utrzymania w zakresie odpowiadającym usprawiedliwionym potrzebom uprawnionego oraz możliwościom zarobkowym i majątkowym zobowiązanego (art. 60 § 1 k.r.o.). Tym samym przesłanką zwykłego obowiązku alimentacyjnego jest niedostatek uprawnionego⁶⁶. W świetle literalnego brzmienia art. 60 § 1 k.r.o. stan niedostatku nie musi być wywołany bezpośrednio lub pośrednio rozwodem⁶⁷. Uprawniony może znaleźć się w niedostatku na skutek różnych okoliczności, które wystąpiły przed lub po uprawomocnieniu się wyroku rozwiązującego małżeństwo.

po rozwodzie, Studia Cywilistyczne 1981, t. 31, s. 68–70; T. Sokołowski, *Charakter szerszej postaci obowiązku alimentacyjnego względem rozwiedzonego małżonka*, Studia Prawnicze 1991/1, s. 119–130; *idem*, *Skutki prawne rozwodu*, Poznań 1996, s. 136–143; J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2016, s. 597, Nb 968; J. Pawliczak, *op. cit.*, art. 60, s. 808, Nt 3. Por. J. Gwiazdomorski, „Alimentacyjny” obowiązek między małżonkami, Warszawa 1970, s. 176–177; J. F. Strzebinczyk, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2016, s. 190.

⁶⁴ OSNC 1988, Nr 4, poz. 42, uzasadnienie tezy XII.

⁶⁵ *Ratio legis* art. 60 k.r.o. zostało szeroko przedstawione również w wyroku TK z 25 października 2012 r. (SK 27/12, OTK-A 2012, Nr 9, poz. 109, cz. III, pkt 2.3).

⁶⁶ Zob. szerzej na temat tej przesłanki: J. Pawliczak, *op. cit.*, art. 60 k.r.o., s. 815–818, Nt 28–37.

⁶⁷ Por. brzmienie art. 60 § 2 k.r.o. Tak m.in. wyrok TK z 25 października 2012 r., SK 27/12, OTK-A 2012, Nr 9, poz. 109, cz. III, pkt 2.2.

Szczególny charakter ma rozszerzony obowiązek alimentacyjny między rozwiedzionymi małżonkami. W uchwale z 16.12.1987 r. (III CZP 91/86) SN wskazał, że art. 60 § 2 k.r.o. ustanawia dwie przesłanki, od których zaistnienia zależne jest powstanie tego obowiązku. Pierwszą przesłankę stanowi „wyłączna wina rozkładu pożycia istniejąca po stronie małżonka, na którego ma być nałożony ten obowiązek alimentacyjny. Przesłanka ta występować będzie we wszystkich przypadkach, w których orzeczenie rozwodu następuje z winy jednego tylko małżonka”. Drugą przesłanką jest spowodowanie przez rozwód istotnego pogorszenia sytuacji materialnej małżonka niewinnego. W orzecznictwie podkreśla się, że oceniając, czy przesłanka ta została spełniona, przeprowadzić należy porównanie każdorazowej sytuacji materialnej małżonka niewinnego z tym położeniem, jakie istniałoby, gdyby rozwód nie został w ogóle orzeczony i gdyby małżonkowie kontynuowali pożycie⁶⁸. Ponadto art. 60 § 2 k.r.o. wskazuje, że małżonek wyłącznie winny obowiązany jest przyczynić się do zaspokajania usprawiedliwionych potrzeb małżonka niewinnego „w odpowiednim zakresie”.

W wyroku z 29 stycznia 1998 r. (I CKN 498/97⁶⁹) SN stwierdził, że „generalnie – rozszerzony (obostrzony) obowiązek alimentacyjny małżonka wyłącznie winnego, unormowany w art. 60 § 2 k.r.o., jest szerszy co do zakresu potrzeb alimentowanego od tego, jaki został unormowany w § 1, co wynika z wyraźnego wskazania, iż przyznanie alimentów nie jest uzależnione od «stanu niedostatku» małżonka niewinnego”. Świadczenia alimentacyjne należne na podstawie art. 60 § 2 k.r.o. powinny zmierzać do wyrównania uprawnionemu „istotnego pogorszenia sytuacji materialnej” na skutek rozwodu, w takim zakresie, w jakim jest to uzasadnione jego aktualnymi potrzebami⁷⁰. W uchwale z 16.12.1987 r. (III CZP 91/86) SN obrazowo wskazał, że omawiana regulacja „nie daje wprawdzie małżonkowi niewinnemu prawa do równej stopy życiowej z małżonkiem zobowiązanym, lecz małżonek niewinny ma prawo do bardziej dostatniego poziomu życia, niż tylko zaspokajanie usprawiedliwionych potrzeb”⁷¹.

⁶⁸ Tak uchwała SN z 16 grudnia 1987 r. (III CZP 91/86), uzasadnienie tezy XIII, a także m.in. wyrok SN z 7 stycznia 1969 r. (II CR 528/68, OSNC 1969, Nr 10, poz. 179); wyrok SN z 28 października 1980 r. (III CRN 222/80, OSNC 1981, Nr 5, poz. 90); wyrok SN z 27 listopada 1998 r. (III CKN 880/98, Legalis nr 346163); wyrok SN z 13 stycznia 2000 r. (II CKN 673/98, Legalis nr 354572).

⁶⁹ Legalis nr 188131.

⁷⁰ Tak J. Pawliczak, op. cit., art. 60, s. 823, Nt 51. Zob. podobnie wyrok SN z 28 października 1980 r., III CRN 222/80, OSNCP 1981, Nr 5, poz. 90.

⁷¹ Zob. także wyrok SN z 28 października 1980 r. (III CRN 222/80, OSNC 1981, Nr 5, poz. 90), a w literaturze m.in. B. Dobrzański, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. B. Dobrzański, J. Ignatowicz, Warszawa 1975, s. 368.

W nauce prawa przyjmuje się, że rozszerzony zakres obowiązku małżonka wyłącznie winnego może być odczytywany jako swojego rodzaju sankcja za zawinione spowodowanie rozkładu związku i pogorszenie losu uprawnionego do alimentacji małżonka⁷². Zarazem treść art. 60 § 2 k.r.o. jednoznacznie wskazuje, że alimenty należne na podstawie tego przepisu nie powinny mieć na celu wyłącznie „wynagrodzenia subiektywnie rozumianej krzywdy wynikającej z aktów niewdzięczności”, istniejących przed rozводом⁷³. Zwrócił na to uwagę Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 25 października 2012 r. (SK 27/12⁷⁴), podkreślając, że wina w rozkładzie pożycia nie jest ani jedyną, ani wystarczającą przesłanką zasądzenia alimentów na podstawie art. 60 § 2 k.r.o. Wszystkie przesłanki wskazane w tym przepisie muszą być spełnione kumulatywnie. Należy odnotować, że w wyroku tym Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 60 § 2 k.r.o. jest zgodny z art. 64 ust. 1 i 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji⁷⁵ oraz nie jest niezgodny z art. 65 ust. 1 Konstytucji. Trybunał stwierdził, że w świetle konstytucyjnych założeń dotyczących małżeństwa oraz ustawowych przesłanek alimentacji przewidzianych w art. 60 § 2 k.r.o. regulacja ta stanowi konstytucyjnie uzasadnione ograniczenie prawa własności i innych praw majątkowych małżonka zobowiązanego.

Obowiązek alimentacyjny między rozwiedzionymi małżonkami wygasa w tych samych okolicznościach, co obowiązek alimentacyjny między krewnymi, w szczególności w razie śmierci małżonka uprawnionego lub zobowiązanego⁷⁶. Ponadto obciążający byłych małżonków obowiązek wygasa na skutek zawarcia przez uprawnionego nowego małżeństwa (art. 60 § 3 zd. 1 k.r.o.). Zawarcie małżeństwa przez zobowiązanego nie wywołuje takiego skutku. Ustawową przesłanką wygaśnięcia obowiązku alimentacyjnego nie jest pozostawanie przez uprawnionego do alimentacji w związku nieformalnym (konkubinacie, związku partnerskim)⁷⁷. Okoliczność ta może mieć jednak wpływ na zakres należnych mu świadczeń alimentacyjnych. Jeżeli zobowiązanym do alimentacji jest małżonek rozwiedziony, który nie został uznany za winnego rozkładu pożycia, obciążający go obowiązek alimentacyjny wygasa z upływem pięciu lat od orzeczenia rozvodu (art. 60 § 3 zd. 2 k.r.o.). Sąd może jednak na żądanie uprawnionego

⁷² Zob. T. Smoczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2016, s. 164, Nb 190.

⁷³ Zob. także wyrok SN z 15 lutego 2001 r. (II CKN 391/00, Legalis nr 188106).

⁷⁴ OTK-A 2012, Nr 9, poz. 109, cz. III, pkt 2.3, 3.2.

⁷⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78 poz. 483 ze zm.).

⁷⁶ Tak uchwała SN z 16 grudnia 1987 r. (III CZP 91/86), uzasadnienie tezy XIV.

⁷⁷ Zob. np. uchwałę SN z 17 grudnia 1991 r. (III CZP 131/91, OSNC 1992, Nr 6, poz. 107); wyrok SN z 10 lipca 1998 r. (I CKN 788/97, Biul. SN 1998, Nr 12, s. 11).

obowiązek ten przedłużyć, jeżeli zachodzą „wyjątkowe okoliczności”. Ustawa nie przewiduje tego typu ograniczeń czasowych obowiązku alimentacyjnego ciążyącego na małżonku, który został uznany za winnego rozkładu pożycia. Obowiązek ten może obciążać go nawet dożywotnio. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że rozwiązanie to pozostaje w zgodzie z ustawą zasadniczą⁷⁸.

Roszczenia alimentacyjne wynikające z art. 60 k.r.o. mogą być dochodzone w procesie rozwodowym na czas po rozwiązaniu małżeństwa (art. 444 k.p.c.). Następuje to przez zgłoszenie wniosku na rozprawie w obecności drugiego małżonka albo w piśmie, które należy doręczyć drugiemu małżonkowi. Regulacja przewidziana w art. 444 k.p.c. ma charakter procesowy. Jako *legis fori processualis*, stosowana jest przez polski sąd rozwodowy również, gdy właściwe do rozwiązania małżeństwa jest prawo obce⁷⁹. A zatem, nawet jeżeli orzeczenie rozwodu podlega prawu obcemu, sąd krajowy w procesie rozwodowym może rozpoznać roszczenie małżonka o alimenty należne po rozwiązaniu związku. W świetle protokołu haskiego z 2007 r. zobowiązanie alimentacyjne byłego małżonka może podlegać temu samemu prawu obcemu co rozwód, innemu prawu obcemu lub prawu polskiemu. Roszczeń alimentacyjnych należnych na podstawie art. 60 k.r.o. można również dochodzić w odrębnym procesie, po uprawomocnieniu się wyroku rozwodowego. W razie zmiany stosunków można żądać zmiany orzeczenia lub umowy dotyczącej obowiązku alimentacyjnego (art. 138 k.r.o.).

Treść art. 60 k.r.o. świadczy o tym, że w prawie polskim powstanie oraz zakres obowiązku alimentacyjnego między rozwiedzionymi małżonkami są uzależnione nie tylko od ich potrzeb oraz możliwości zarobkowych i majątkowych, lecz także od tego, czy i który z nich był winny rozkładu pożycia. Po rozwiązaniu małżeństwa alimentów od drugiej strony może żądać małżonek, który nie został uznany za wyłącznie winnego rozkładu pożycia. Małżonek uznany za wyłącznie winnego jest obciążony względem małżonka niewinnego rozszerzonym obowiązkiem alimentacyjnym (art. 60 § 2 k.r.o.). Obowiązek rozszerzony nie może powstać, jeżeli w procesie o rozwód małżonkowie zgodnie wnieśli o zaniechanie orzekania o winie. Następują wówczas skutki takie, jak gdyby żaden z małżonków nie ponosił winy (art. 57 § 2 k.r.o.). Orzeczenie o winie ma również istotny wpływ na czas trwania obowiązku alimentacyjnego po rozwodzie (art. 60 § 3 k.r.o.).

⁷⁸ Zob. wyrok TK z 11 kwietnia 2006 r. (SK 57/04, OTK-A 2006, Nr 4, poz. 43) oraz wyrok TK z 25 października 2012 r. (SK 27/12, OTK-A 2012, Nr 9, poz. 109).

⁷⁹ Zob. W. Skierkowska, *Międzynarodowe postępowanie cywilne w sprawach alimentacyjnych*, Warszawa 1972, s. 94–95; A. Mączyński, *Rozwód...*, op. cit., s. 133.

5. Stosowanie art. 60 k.r.o., gdy statut rozwodowy przewiduje orzekanie o winie rozkładu pożycia

W obcych systemach prawnych występują rozbieżności co do dopuszczalności, zakresu i skutków uwzględniania zawinionych zachowań małżonków w postępowaniu o rozwiązanie małżeństwa⁸⁰. Należy jednak podkreślić, że od lat obserwowane jest stopniowe, lecz konsekwentne odchodzenie w prawie rozwodowym wielu państw, nie tylko zachodnich, od ustalania winy rozkładu pożycia i wywodzenia z niej skutków prawnych dla dostępności rozwodu oraz powstania i zakresu obowiązku alimentacyjnego między byłymi małżonkami⁸¹. W zdecydowanej większości zachodnich systemów prawnych wina rozkładu pożycia w ogóle nie jest uwzględniana w postępowaniu rozwodowym albo brane pod uwagę są tylko określone przez prawo naganne zachowania małżonków. W tej drugiej sytuacji sąd poddaje te zachowania analizie wyłącznie w ramach przesłanek rozwodowych – na potrzeby ustalenia dopuszczalności rozwiązania małżeństwa.

W dalszym ciągu występują jednak systemy prawne przewidujące kilka równorzędnych przesłanek rozwodowych, a wśród nich przesłankę, która dla rozwiązania małżeństwa wymaga ustalenia winy rozkładu pożycia czy też szerzej – winy ustania związku (m.in. Austria⁸², Bułgaria⁸³, Francja⁸⁴, Litwa⁸⁵). Dopiero regulacje tego typu ustanawiają rozwiązania zbliżone do znanej prawu polskiemu instytucji orzekania o winie rozkładu pożycia.

Artykuł 60 k.r.o. stanowi o małżonku, który „został” (lub „nie został”) uznany za (wyłącznie) winnego rozkładu pożycia. Przepis ten w żaden sposób nie wskazuje jednak, że ustalenie winy rozkładu pożycia może nastąpić wyłącznie w postępowaniu rozwodowym, w którym zastosowano prawo polskie. Jeżeli zatem obce orzeczenie rozwodowe zawiera rozstrzygnięcie o winie rozkładu pożycia i podlega ono uznaniu w Polsce, co zasadniczo następuje z mocy prawa⁸⁶, to związany jest nim polski sąd, rozpoznający roszczenie alimentacyjne małżonka na podstawie art. 60 k.r.o. Analogicznie należy oceniać sytuację, gdy w postępowaniu rozwodowym polski sąd orzeka o rozwiązaniu małżeństwa na

⁸⁰ Zob. m.in. A. Juryk, *Alimenty...*, op. cit., s. 69–71; M. Antokolskaia, *Divorce law in a European Perspective*, [w:] *European Family Law*, volume III, *Family Law in a European Perspective*, red. J. M. Scherpe, Cheltenham 2016, s. 68–80.

⁸¹ Zob. m.in. J. B. Singer, *The Privatization of Family Law*, *Wisconsin Law Review* 1992, s. 1470–1474; M. Antokolskaia, op. cit., s. 46–81.

⁸² Zob. § 49–59 austriackiej ustawy o małżeństwie (*Ehegesetz*) z 1938 r. ze zm.

⁸³ Art. 49–51 bułgarskiego Kodeksu rodzinnego (*Семейен кодекс*) z 2009 r. ze zm.

⁸⁴ Art. 229–259 francuskiego Kodeksu cywilnego (*Code civil*) z 1804 r. ze zm.

⁸⁵ Art. 3.49–3.65 litewskiego Kodeksu cywilnego (*Civilinis kodeksas*) z 2000 r. ze zm.

⁸⁶ Zob. art. 21 rozporządzenia Rady nr 2201/2003, a także art. 1145 k.p.c.

podstawie prawa obcego, a równocześnie – zgodnie z art. 444 k.p.c. – rozpoznaje roszczenie alimentacyjne małżonka, które w świetle norm kolizyjnych podlega prawu polskiemu. Rozpoznanie tego roszczenia uzależnione jest od wcześniejszego stwierdzenia na podstawie prawa obcego, że spełnione zostały przesłanki rozwiązania małżeństwa, w tym dotyczące winy rozkładu pożycia.

Jeżeli właściwe prawo obce dopuszcza orzekanie o winie rozkładu pożycia, a w wyroku rozwodowym nie zawarto takiego rozstrzygnięcia, należy przyjąć, że to na podstawie statutu rozwodowego powinno się oceniać, czy następują skutki takie, jak gdyby żaden z małżonków nie ponosił winy⁸⁷. W sytuacji, gdy statut rozwodowy przewiduje tego typu fikcję braku winy, sąd jest nią związany na potrzeby stosowania art. 60 k.r.o. W odmiennym wypadku, rozpoznając roszczenia alimentacyjne, nie można przyjmować, że brak orzeczenia o winie rozkładu pożycia w wyroku rozwodowym oznacza, iż żadne z małżonków jej nie ponosi.

6. Stosowanie art. 60 k.r.o., gdy statut rozwodowy nie przewiduje orzekania o winie rozkładu pożycia

6.1. Do problematyki stosowania art. 60 k.r.o., gdy roszczenie alimentacyjne małżonka podlega prawu polskiemu, a małżeństwo rozwiązywane jest na podstawie prawa obcego, które nie przewiduje ustalania winy rozkładu pożycia, odniósł się Sąd Najwyższy w postanowieniu z 26 marca 2016 r. (III CZP 112/15). W sprawie rozwodowej, na tle której przedstawiono Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne dotyczące charakteru art. 57 § 1 k.r.o., polski sąd okręgowy rozwiązał małżeństwo na podstawie prawa norweskiego, a wątpliwości dotyczyły tego, czy roszczenie alimentacyjne powódki, mającej miejsce zwykłego pobytu w Polsce, podlega prawu polskiemu (art. 3 protokołu haskiego z 2007 r.) czy też norweskiemu (art. 5 protokołu haskiego z 2007 r.). Sąd Najwyższy, odmawiając podjęcia uchwały z uwagi na to, że zagadnienie prawne przedstawione zostało przedwcześnie, na marginesie sformułował kilka istotnych uwag.

Po pierwsze, Sąd Najwyższy stwierdził, że art. 57 § 1 k.r.o. nie stanowi przepisu wymuszającego swoje zastosowanie w rozumieniu art. 8 ust. 1 p.p.m. W postanowieniu SN podniesiono, że art. 57 § 1 k.r.o. jest normą prawa procesowego, która nie może jednak znaleźć zastosowania jako *legis fori processualis*, jeżeli statut rozwodowy nie przewiduje orzekania o winie rozkładu pożycia. W konsekwencji brak jest jakichkolwiek podstaw materialnych lub procesowych do orzekania przez polski sąd rozwodowy o winie rozkładu pożycia, gdy statut

⁸⁷ Por. art. 57 § 2 zd. 2 k.r.o.

rozwodowy tego nie przewiduje. Po drugie, co bardziej istotne z punktu widzenia omawianej problematyki, Sąd Najwyższy stwierdził, że „rozważyć można taką wykładnię art. 60 § 2 k.r.o., według której sąd orzekający o obowiązku alimentacyjnym między rozwiedzionymi małżonkami powinien *ad casum*, przesłankowo ocenić dla celów swojego orzeczenia kwestię winy w rozkładzie pożycia”. Jak trafnie zauważył SN, problem ten może „dotyczyć zarówno wypadku, którym orzeczenie o rozwodzie bez orzekania o winie zapadło za granicą i zostaje ono uznane w Polsce, jak również wypadku, w którym sąd polski orzeka rozwód, stosując właściwe prawo obce, w świetle którego wina w rozkładzie pożycia nie ma znaczenia materialnoprawnego przy rozwodzie”. Sąd Najwyższy wyraźnie zaznaczył, że zaproponowana wykładnia art. 60 k.r.o. jest „dyskusyjna”. Bliższa analiza omawianej problematyki prowadzi do wniosku, że wykładnia ta jest w pełni uzasadniona.

6.2. Nie ulega wątpliwości, że brzmienie art. 60 k.r.o., w którym posłużono się czasem przeszłym („został uznany”, „nie został uznany” za winnego), zakłada, że wina rozkładu pożycia powinna zostać ustalona w sprawie rozwodowej. Treść tego przepisu jest ściśle związana z polskim modelem postępowania rozwodowego, w świetle którego sąd z urzędu orzeka o winie rozkładu pożycia (art. 57 § 1 k.r.o.), a zaniechanie wydania takiego orzeczenia dopuszczalne jest wyłącznie na zgodne żądanie stron (art. 57 § 2 k.r.o.)⁸⁸. Za trafne należy uznać ugruntowane stanowisko orzecznictwa i nauki prawa, w myśl którego zamieszczone w wyroku rozwodowym orzeczenie o winie rozkładu pożycia małżeńskiego nie może być kwestionowane ani zmienione w innej sprawie, w tym w postępowaniu o alimenty⁸⁹. Z kolei w razie zaniechania orzekania o winie, z uwagi na treść art. 57 § 2 zd. 2 k.r.o., sąd rozpoznający żądanie alimentacyjne zgłoszone na podstawie art. 60 k.r.o. związany jest fikcją braku winy. W uchwale z 16 grudnia 1987 r. (III CZP 91/86⁹⁰) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że w takiej sytuacji „sąd obowiązany jest orzeczenie zasądzające alimenty oprzeć na tym, że żaden z małżonków nie jest obciążony winą, choćby nawet wina ta wynikała z dokonywanych w uzasadnieniu ustaleń, dotyczących przyczyn rozkładu pożycia”.

Artykuł 60 k.r.o. nie wskazuje wprost, w jaki sposób należy orzekać o alimentach, gdy sąd rozwodowy (lub inny właściwy organ) nie wydał orzeczenia o winie rozkładu pożycia ze względu na to, że prawo obce właściwe dla rozwią-

⁸⁸ Zob. m.in. J. Winiarz, op. cit., s. 584; J. Gajda, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2015, red. K. Pietrzykowski, art. 57, s. 392, Nb 1.

⁸⁹ Tak m.in. wyrok SN z 22 marca 1973 r. (I CR 189/73, OSNC 1974, Nr 1, poz. 19), a także T. Smyczyński, op. cit., s. 158, Nb 180.

⁹⁰ OSNC 1988, Nr 4, poz. 42, uzasadnienie tezy XII.

zania małżeństwa nie przywiązuje do niej żadnego znaczenia. Nie ma jakichkolwiek podstaw merytorycznych ani procesowych do przyjęcia, że brak takiego orzeczenia w wyroku wydanym na podstawie prawa obcego skutkuje fikcją braku winy. Należy odnotować, że art. 57 § 2 zd. 2 k.r.o., znajdujący zastosowanie tylko wówczas, gdy rozwiązanie małżeństwa podlega prawu polskiemu, taką fikcję wyraźnie ustanawia, wiążąc ją wyłącznie z sytuacją („w tym wypadku”), w której sąd zaniechał orzekania o winie na zgodne żądanie małżonków. W przypadku właściwości prawa obcego, które nie przewiduje ustalania winy rozkładu pożycia, nie można mówić o „zaniechaniu” wydania orzeczenia o winie na zgodne żądanie stron, albowiem problematyka ta w żadnej postaci nie może stanowić przedmiotu zainteresowania właściwego sądu.

Z uwagi na to, że orzeczenie wydane na podstawie prawa obcego, które nie przewiduje rozstrzygnięcia o winie, nie skutkuje „fikcją braku winy” rozkładu pożycia, sąd rozpoznający roszczenia alimentacyjne podlegające prawu polskiemu nie tylko może, lecz zobowiązany jest ustalić, na potrzeby stosowania art. 60 k.r.o., który z małżonków był winny rozkładu pożycia. Przyjęcie stanowiska o niedopuszczalności badania winy rozkładu pożycia poza wyrokiem rozwodowym, wydanym na podstawie prawa obcego, prowadziłyby do niemożliwej do zaakceptowania sytuacji, w której małżonek w ogóle nie mógłby dochodzić alimentów od drugiej strony po rozwiązaniu związku. Problematyki winy dotyczy bowiem nie tylko art. 60 § 2 k.r.o., lecz także art. 60 § 1 i § 3 k.r.o. Zasądzenie alimentów na podstawie art. 60 § 1 k.r.o. wymaga ustalenia, że żądania nie zgłosił małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia.

6.3. W orzecznictwie Sądu Najwyższego brak jest wypowiedzi, z których jednoznacznie wynikałoby, że w obowiązującym stanie prawnym wykluczone jest ustalenie winy rozkładu pożycia na potrzeby stosowania art. 60 k.r.o., jeżeli małżeństwo rozwiązano na podstawie prawa obcego. Jedynym aktualnym orzeczeniem, w którym Sąd Najwyższy zwrócił uwagę na to zagadnienie, jest wspomiane postanowienie z 23 marca 2016 r. (III CZP 112/15). Wcześniej do omawianej problematyki SN odnosił się jedynie na marginesie głównych rozważań w sprawach dotyczących uznawania zagranicznych orzeczeń rozwodowych. Należy podkreślić, że wypowiedzi te zostały sformułowane przez SN przed zasadniczą reformą Kodeksu postępowania cywilnego w zakresie uznawania orzeczeń sądów zagranicznych, która weszła w życie 1 lipca 2009 r.⁹¹ Nie są one ani w pełni aktualne, ani adekwatne do zmienionego otoczenia normatywnego.

⁹¹ Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 234, poz. 1571).

W tym kontekście warto zwrócić uwagę na postanowienie SN z 3 lutego 1981 r. (IV CR 569/80⁹²), które zapadło w sprawie o uznanie wyroku rozwodowego sądu kanadyjskiego. Sąd Najwyższy stwierdził, że istniały podstawy do odmowy uznania tego wyroku (w którym wbrew żądaniu jednej ze stron nie zamieszczono orzeczenia o winie), albowiem w sprawie tej powinno było znaleźć zastosowanie polskie prawo rozwodowe, w tym m.in. art. 57 k.r.o.⁹³ Biorąc powyższe pod uwagę, SN orzekł, że „uznanie zatem wyroku sądu zagranicznego, nie zawierającego wbrew woli strony rozstrzygnięcia co do winy rozkładu pożycia małżeńskiego, pociągałoby za sobą dla tej strony negatywne skutki w zakresie jej uprawnień alimentacyjnych. Istnienie wyroku nie zawierającego rozstrzygnięcia o winie, co musiałyby być traktowane za równoznaczne co do skutków, jak gdyby żaden z małżonków winy nie ponosił, nie mogłoby być w świetle prawa polskiego kwestionowane w późniejszym procesie alimentacyjnym”.

Druga dawniejsza wypowiedź SN, która zasługuje na krytyczną analizę, została sformułowana w postanowieniu z 15 stycznia 1997 r. (III CKN 32/96⁹⁴). Dotyczyło ono uznania orzeczenia rozwodowego wydanego zgodnie z prawem stanu Illinois. Na podstawie art. 1146 § 1 pkt 3 i pkt 6 k.p.c. w pierwotnym brzmieniu, SN stwierdził istnienie podstaw do odmowy uznania amerykańskiego orzeczenia, gdyż uczestniczka pozbawiona została możliwości obrony swoich praw, a zastosowane w sprawie prawo stanu Illinois różniło się w sposób istotny od prawa polskiego. W tym konkretnym kontekście SN stwierdził, że „w tej ostatniej kwestii sądy obydwóch instancji wyraziły uzasadniony pogląd, że rozwiązanie małżeństwa bez orzekania o winie stron przy braku zgodnego wniosku o odstąpienie od takiego orzeczenia zasadniczo różni prawo stanu Illinois od prawa polskiego, tj. od art. 57 k.r.o. Odstąpienie od orzeczenia o winie może bowiem przynieść w ewentualnym procesie o alimenty pomiędzy b. małżonkami ujemną konsekwencję polegającą na pozbawieniu uczestniczki możliwości wykazania przed sądem polskim, że wyłącznie winnym rozkładu pożycia był mąż, co ze względu na uregulowane w art. 60 k.r.o. przesłanki prawa b. małżonka do alimentów ma istotne znaczenie”. Sąd Najwyższy nie wyjaśnił jednak, dlaczego i na jakiej podstawie prawnej w takiej sytuacji należałoby przyjąć fikcję braku winy.

6.4. W świetle prawa polskiego sąd może wydać orzeczenie o winie rozkładu pożycia małżeńskiego tylko w postępowaniu rozwodowym – na podstawie art. 57 § 1 k.r.o. System prawny wyraźnie przewiduje jednak sytuację, w których w braku takiego orzeczenia dopuszczalne jest badanie winy rozkładu

⁹² OSNC 1981, Nr 12, poz. 236.

⁹³ Zob. art. 1146 § 1 pkt 6 k.p.c. w brzmieniu pierwotnym.

⁹⁴ Legalis nr 65490.

pożycia na potrzeby rozstrzygnięcia konkretnej sprawy lub rozpoznania określonego zagadnienia.

Po pierwsze, artykuł 940 k.c.⁹⁵ reguluje instytucję wyłączenia małżonka spadkodawcy od dziedziczenia ustawowego. Następuje to w postępowaniu sądowym, które w ustawowo określonym terminie zainicjować może każdy z pozostałych spadkobierców ustawowych, powołanych do dziedziczenia w zbiegu z małżonkiem. Małżonek może zostać wyłączony od dziedziczenia, jeżeli zmarły przed śmiercią wystąpił o orzeczenie rozvodu lub separacji z jego winy, a żądanie to było uzasadnione. Ocena zasadności tego żądania należy do sądu, rozpoznającego sprawę o wyłączenie od dziedziczenia. Regulacja ta zakłada, że sąd, po śmierci jednego z małżonków, ustala według stanu, jaki istniał w procesie rozwodowym na dzień otwarcia spadku, czy spełnione zostały przesłanki rozwiązania małżeństwa przewidziane w art. 56 k.r.o., a także, czy i który z małżonków był winny rozkładu pożycia (art. 57 k.r.o.)⁹⁶.

Po drugie, w orzecznictwie i nauce prawa utrwalone jest, że sąd rozwodowy powinien dokonać ustaleń co do winy rozkładu pożycia również, gdy nie jest władny wydać w tej kwestii odrębnego orzeczenia. Sąd Najwyższy podkreśla, że nawet wówczas, gdy małżonkowie zgodnie żądają zaniechania orzekania o winie (art. 57 § 2 k.r.o.), sąd rozwodowy obowiązany jest ustalić, czy spełnione zostały wszystkie przesłanki rozvodu określone w art. 56 k.r.o., a zatem także, czy rozwodu nie żąda małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia (art. 56 § 3 k.r.o.)⁹⁷. Nie zawsze bowiem zgoda na zaniechanie orzekania o winie musi być równoznaczna ze zgodą na rozwód w rozumieniu art. 56 § 3 *in fine* k.r.o. Ugruntowane jest zapatrywanie, że żądanie zaniechania orzekania o winie może zostać zgłoszone przez stronę pozwaną jako wniosek ewentualny na wypadek nieuwzględnienia żądania oddalenia powództwa rozwodowego⁹⁸.

Po trzecie, wynikająca z zastosowania art. 57 § 2 k.r.o. fikcja braku winy wiąże sąd przy ocenie przewidzianych w art. 60 k.r.o. przesłanek powstania

⁹⁵ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 2017 r. poz. 459 ze zm.).

⁹⁶ Zob. szerzej: L. Stecki, *Wyłączenie małżonka od dziedziczenia ustawowego* (Art. 940 k.c.), „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” nr 1/1990, s. 89–91; H. Witczak, *Wina w rozkładzie pożycia a uprawnienia małżonka spadkodawcy w dziedziczeniu ustawowym*, Monitor Prawniczy nr 22/2008, s. 1192–1193; W. Borysiak, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III, *Spadki*, red. K. Osajda, Warszawa 2013, art. 940, s. 245–246, Nt 41–47.

⁹⁷ Tak w szczególności uchwała SN z 25.10.2006 r. (III CZP 87/06, OSNC 2007, Nr 9, poz. 126).

⁹⁸ Tak m.in. orzeczenie SN z 3 września 1958 r. (III CR 226/58, OSNCK 1959, Nr 3, poz. 90); orzeczenie SN z 4 lutego 1955 r. (IC 1930/53, OSNCK 1957, Nr 2, poz. 36), wydane na gruncie ustawy z dnia 27 czerwca 1950 r. – Kodeks rodzinny (Dz. U. Nr 34 poz. 308 ze zm.), a w literaturze m.in. J. Ignatowicz, M. Nazar, op. cit., s. 366, Nb 589.

i wygaśnięcia obowiązku alimentacyjnego między rozwiedzionymi małżonkami. Nie wyklucza to jednak brania pod uwagę – przy ocenie zgodności wykonywania tego obowiązku z zasadami współżycia społecznego (art. 144¹ zd. 1 k.r.o.) – okoliczności, które mogłyby przemawiać za orzeczeniem rozwodu z winy jednego albo obojga małżonków⁹⁹. W szczególności dotyczy to sytuacji, w której naganne zachowania jednego z małżonków lub ich skutki trwają po orzeczeniu rozwodu. A zatem również w razie zaniechania orzekania o winie sąd rozwodowy, jak i sąd rozpoznający sprawę o alimenty po uprawomocnieniu się wyroku rozwodowego, może na żądanie zobowiązanego oddalić w całości lub w części powództwo alimentacyjne, jeżeli żądanie środków utrzymania jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. W tym celu konieczne jest dokonanie odpowiednich ustaleń faktycznych, w pewnych zakresie zbliżonych do tych, które związane są z ustaleniem winy rozkładu pożycia.

Po czwarte, warto zwrócić uwagę na inną regulację Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, pozwalającą sądowi ustalić, na potrzeby rozpoznania roszczenia o szeroko rozumianym alimentacyjnym charakterze, kwestię, która, podobnie jak wina rozkładu pożycia, ze skutkiem *erga omnes* rozstrzygnięta może być tylko w szczególnym (odrębnym) postępowaniu. Artykuł 143 k.r.o. przewiduje, że jeżeli ojcostwo mężczyzny, który nie jest mężem matki, nie zostało ustalone, zarówno dziecko, jak i matka mogą dochodzić roszczeń majątkowych związanych z ojcostwem tylko jednocześnie z dochodzeniem ustalenia ojcostwa. Nie dotyczy to jednak roszczeń matki, gdy dziecko urodziło się nieżywe. W tym ostatnim przypadku przesłanką konieczną uwzględnienia powództwa matki, rozpoznawanego w sprawie o roszczenia majątkowe, jest stwierdzenie, że dziecko pochodziło od pozwanego mężczyzny, co na zasadach ogólnych dopuszczalne jest tylko w sprawie o dochodzenie stanu cywilnego. W zainicjowanym przez matkę postępowaniu dowód ojcostwa przeprowadza się zasadniczo według tych samych reguł co w procesie o ustalenie ojcostwa¹⁰⁰. Jednakże o spełnieniu się tej przesłanki sąd orzeka nie w sentencji, lecz jedynie w uzasadnieniu wyroku, ze skutkiem tylko *inter partes*¹⁰¹.

6.5. Ustalając znaczenie i sposób stosowania art. 60 k.r.o., należy uwzględnić treść art. 64 w związku z art. 45 ust. 1 Konstytucji. Nie można bowiem

⁹⁹ Tak W. Stojanowska, op. cit., s. 833, Nb 373; J. Pawliczak, op. cit., art. 60, s. 813–814; Nt 20–21.

¹⁰⁰ Zob. J. Wierciński, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. J. Wierciński, Warszawa 2014, art. 143, s. 974, uw. 6.

¹⁰¹ Tak uzasadnienie uchwały SN z 30 marca 1961 r., III CO 44/60, OSNC 1962, Nr 1, poz. 38.

tracić z pola widzenia, że sądy mają obowiązek wykładania przepisów ustawowych w zgodzie z ustawą zasadniczą (tzw. wykładnia prokonstytucyjna)¹⁰².

Trybunał Konstytucyjny podkreśla, że „prawo rozwiedzionego małżonka do alimentacji ma wymiar konstytucyjny, stanowiąc prawo majątkowe w rozumieniu art. 64 Konstytucji”¹⁰³. W orzecznictwie konstytucyjnym utrwalone jest, że w świetle art. 64 ust. 2 ustawy zasadniczej wszystkie prawa majątkowe (nie tylko prawo własności i dziedziczenia) podlegają ochronie, która ma być „równa dla wszystkich”, tj. nie może być różnicowana z uwagi na charakter podmiotu danego prawa¹⁰⁴. Brak jest uzasadnionych podstaw do różnicowania sytuacji prawnej osób, do których roszczenia alimentacyjnego zastosowanie znajduje prawo polskie, ze względu na to, jakiemu prawu podlegał ich rozwód. Nieuzasadnione pozbawienie niektórych rozwiedzionych małżonków możliwości dochodzenia alimentów wskutek zawężającej wykładni art. 60 k.r.o. mogłoby również prowadzić do naruszenia przysługującego im prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji).

Wartości, zasady i normy konstytucyjne przemawiają za dopuszczalnością stosowania art. 60 k.r.o. w sytuacji, gdy w orzeczeniu rozwiązującym małżeństwo, wydanym na podstawie prawa obcego, nie rozstrzygnięto o winie. W uzasadnieniu wyroku z 25 października 2012 r. (SK 27/12¹⁰⁵) Trybunał Konstytucyjny zwrócił uwagę na *ratio* przepisów uzależniających zakres obowiązku alimentacyjnego między rozwiedzionymi małżonkami od ustaleń w sprawie winy rozkładu pożycia. Odnosząc się do art. 60 § 2 k.r.o., Trybunał podkreślił, że „przepis ten stanowi także wyraz preferencji ustawodawcy w materiałach doniosłych społecznie, bo dotyczących małżeństwa – mianowicie założenia, że postawa małżonka niewinnego, który prawidłowo spełniał obowiązki małżeńskie, zasługuje na pewnego rodzaju uznanie i aprobatę, wyrażającą się w potrzebie ochrony jego sytuacji materialnej przed jej istotnym pogorszeniem na skutek rozwodu, podczas gdy postawa małżonka winnego powinna zostać oceniona negatywnie, a jego interesy majątkowe zasługują na stosunkowo mniejszą ochronę”.

¹⁰² Zob. m.in. wyrok TK z 15 grudnia 2008 r. (P 57/07, OTK-A ZU 2008, Nr 10, poz. 178, cz. III, pkt 1) oraz powołane tam wcześniejsze orzecznictwo konstytucyjne, a także M. Wiącek, *Pytanie prawne sądu do Trybunału Konstytucyjnego*, Warszawa 2011, s. 205–212.

¹⁰³ Tak wyrok TK z 11 kwietnia 2006 r. (SK 57/04, OTK-A 2006, Nr 4, poz. 43, cz. III, pkt 2.2), a także wyrok TK z 25 października 2012 r. (SK 27/12, OTK-A 2012, Nr 9, poz. 109, cz. III, pkt 3.2).

¹⁰⁴ Tak wyrok TK z 25 lutego 1999 r. (K 23/98, OTK 1999, Nr 2, poz. 25, cz. III, pkt 1), a także m.in. wyrok TK z 19 maja 2011 r. (SK 9/08, OTK-A 2011, Nr 4, poz. 34, cz. III, pkt 2.1).

¹⁰⁵ OTK-A 2012, Nr 9, poz. 109.

W ocenie Trybunału Konstytucyjnego, takie *ratio legis* art. 60 k.r.o. należy ocenić jako „zgodne z konstytucyjną zasadą ochrony i opieki państwa nad małżeństwem i rodziną (art. 18 Konstytucji) oraz uwzględniania tych czynników w polityce społecznej i gospodarczej państwa (art. 71 Konstytucji). Zasługuje ono także na aprobatę z punktu widzenia sprawiedliwości społecznej (art. 2 Konstytucji), jako wyraz zasady *nemo turpitudine suam allegans audiatur*. Jakkolwiek stanowisko Trybunału o „silnym umocowaniu przesłanki winy” w aksjologii ustawy zasadniczej¹⁰⁶ może budzić wątpliwości, to jednak przedstawionych wypowiedzi sądu konstytucyjnego nie można pomijać przy wykładni art. 60 k.r.o.

6.6. Opowiadając się za dopuszczalnością ustalania winy rozkładu pożywania na potrzeby rozpoznania roszczenia alimentacyjnego dochodzonego zgodnie z art. 60 k.r.o., w razie gdy do rozwiązania małżeństwa właściwe jest prawo obce, które nie przewiduje orzekania o winie, rozważyć należy, na podstawie jakiego prawa sąd powinien dokonać takich ustaleń. Z uwagi na to, że w świetle art. 60 k.r.o. wina rozkładu pożywania stanowi jedną z przesłanek alimentacji, jej rozumienie powinno podlegać statutowi alimentacyjnemu, czyli – w omawianym przypadku – prawu polskiemu. Odnotować należy, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się, iż „na gruncie przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego o rozwodzie, za zawinione uznaje się działanie lub zaniechanie będące wyrazem woli małżonka, które – naruszając wynikające z przepisów prawa lub zasad współżycia społecznego obowiązki – prowadzi do zupełnego i trwałego rozkładu pożywania, a w konsekwencji do rozwodu”¹⁰⁷. W konsekwencji przypisanie winy rozkładu pożywania może być w szczególności skutkiem naruszenia osobistych lub majątkowych obowiązków małżonków. Obowiązki te sąd powinien ustalać zgodnie z prawem właściwym dla tej kwestii¹⁰⁸. Statut wzajemnych praw i obowiązków małżeńskich może być zmienny w czasie, w zależności od charakteru łączników przewidzianych przez daną normę kolizyjną¹⁰⁹.

¹⁰⁶ Cz. III, pkt 3.2 uzasadnienia wyroku.

¹⁰⁷ Tak m.in. wyrok SN z 28 września 2000 r. (IV CKN 112/00, OSNC 2001, Nr 3, poz. 4), a także wyrok SA w Krakowie z 26 stycznia 2001 r. (I ACa 10/00, OSA 2001, Nr 11, poz. 56).

¹⁰⁸ Zob. szeroko: P. Twardoch, *Prawo właściwe dla stosunków osobistych i majątkowych między małżonkami*, „Studia Prawa Prywatnego” 3/2013, s. 31 i n.

¹⁰⁹ Zob. m.in. E. Wierzbowski, [w:] *Międzynarodowe prawo rodzinne*, red. B. Walszek, Warszawa 1969, s. 71–72.

7. Uwagi końcowe

Obowiązujące normy jurysdykcyjne i kolizyjne, mające źródło przede wszystkim w aktach prawa europejskiego i międzynarodowego, nie przywiązują istotnej wagi do powiązania prawa właściwego dla zobowiązań alimentacyjnych między byłymi małżonkami z prawem rządzącym rozwiązaniem małżeństwa. Nie ulega wątpliwości, że tego typu powiązanie może nie sprawdzić się, gdy ze względu na zmianę miejsca zwykłego pobytu byłych małżonków tracą oni związek z systemem prawnym właściwym dla orzeczenia rozwodu. Poszukując uzasadnienia dla obowiązujących regulacji, można również wskazać, że na przestrzeni kilku ostatnich dekad w wielu państwach związek merytoryczny między prawem rozwodowym a alimentacyjnym uległ znacznemu osłabieniu¹¹⁰. W szczególności coraz częściej problematyka winy rozkładu pożycia nie stanowi przedmiotu rozważań sądu rozwiązującego małżeństwo ani nie ma wpływu na roszczenia alimentacyjne rozwiedzionych stron. Proces ten znalazł wyraz między innymi w modelowych Zasadach Prawa Rozwodowego i Alimentacji Między Byłymi Małżonkami, opracowanych w 2004 r. przez naukowców tworzących Komisję Europejskiego Prawa Rodzinnego¹¹¹.

W Polsce dotychczas nie przeprowadzono jednak tego typu reform prawa rozwodowego ani alimentacyjnego. Przewidziana w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym regulacja przesłanek rozwiązania małżeństwa (art. 56), orzekania o winie rozkładu pożycia (art. 57), jak i dostarczania środków utrzymania byłemu małżonkowi (art. 60–61), obowiązuje w niezmiennym brzmieniu od chwili wejścia w życie tego kodeksu, tj. 1 stycznia 1965 r. W związku z tym, że obce systemy rozwodowe coraz rzadziej dopuszczają ustalanie winy rozkładu pożycia, a polska regulacja alimentacyjna niezmiennie przywiązuje do tego istotne znaczenie, występują poważne trudności, gdy zobowiązanie alimentacyjne małżonka

¹¹⁰ Zob. m.in. L. R. Spain, *The Elimination of Marital Fault in Awarding Spousal Support: The Minnesota Experience*, *William Mitchell Law Review* nr 2(28)/2001, s. 861–872; B. Verschraegen, *Family Law Reforms in Austria from 1992 to 1999*, [w:] *The International Survey of Family Law, 2001 Edition*, red. A. Bainham, Bristol 2001, s. 40–42; K. Turnage Boyd, *The Tale of Two Systems: How Integrated Divorce Laws Can Remedy the Unintended Effects of Pure No-Fault Divorce*, *Cardozo Journal of Law & Gender* nr 12/2006, s. 622–625; A. Juryk, *Alimenty...*, op. cit., s. 69–71; A. Batteur, *Droit des personnes, des familles et des majeurs protégés*, Paris 2013, s. 398–400; K. Gallacher, *Fault-Based Alimony in No-Fault Divorce*, *Journal of Contemporary Legal Issues* nr 22/2015, s. 79–91.

¹¹¹ Zob. Commission on European Family Law, *Principles on Divorce and Maintenance Between Former Spouses* <<http://ceflonline.net>> – ostatni dostęp: 14 grudnia 2017 r. Szerzej na temat tych zasad w literaturze polskiej zob. A. Juryk, *Alimenty...*, op. cit., s. 84–88.

podlega art. 60 k.r.o. (w szczególności z uwagi na miejsce zwykłego pobytu wierzyciela), a rozwodem rządzi prawo obce. Artykuł 60 k.r.o. od orzeczenia o winie rozkładu pożycia uzależnia nie tylko powstanie, lecz także zakres i czas trwania obowiązku alimentacyjnego między rozwiedzionymi małżonkami.

W tym szczególnym kontekście normatywnym należy przyjąć, że jeżeli do rozwiązania małżeństwa właściwe jest prawo obce, które przewiduje orzekanie o winie rozkładu pożycia, zawierający rozstrzygnięcie w tej kwestii wyrok rozwodowy wiąże sąd rozpoznający roszczenie alimentacyjne na podstawie art. 60 k.r.o. Natomiast jeżeli prawo właściwe do rozwiązania małżeństwa nie zakłada orzekania o winie, brak jest jakichkolwiek podstaw kolizyjnych, materialnych czy procesowych do przyjmowania, że wydany na jego podstawie wyrok rozwodowy skutkuje fikcją braku winy. W pełni podzielić należy stanowisko Sądu Najwyższego, że w takiej sytuacji sąd, orzekający na podstawie prawa polskiego o obowiązku alimentacyjnym między rozwiedzionymi małżonkami, powinien *ad casum* („przesłankowo”) ocenić dla celów swojego orzeczenia kwestię winy w rozkładzie pożycia. Takie ustalenia, dokonane wyłącznie na potrzeby konkretnego postępowania, nie naruszają reguły, zgodnie z którą orzeczenie o winie rozkładu pożycia może być wydane tylko w wyroku rozwodowym.

Na rzecz odmiennej wykładni art. 60 k.r.o. przemawiają przede wszystkim trudności dowodowe i praktyczne, które występować mogą w razie ustalania winy rozkładu pożycia poza postępowaniem rozwodowym. Nie powinny mieć one jednak decydującego znaczenia dla interpretacji przepisów prawa materialnego. Niemniej dyskusyjny i skomplikowany charakter omawianego zagadnienia może powodować, że sądy będą skłonne unikać ustalania winy rozkładu pożycia poza postępowaniem rozwodowym. Jeżeli prawo polskie jest właściwe ze względu na miejsce zwykłego pobytu wierzyciela alimentacyjnego, a jedna ze stron sprzeciwia się stosowaniu tego prawa zgodnie z art. 5 protokołu haskiego z 2007 r., sąd może uznać, że ściślejszy związek z małżeństwem stron ma prawo innego państwa, w szczególności prawo rządzące rozwiązaniem małżeństwa.

Należy podkreślić, że poza ramami niniejszego opracowania znalazła się bardziej ogólna kwestia, dotycząca zasadności i racjonalności ustalania winy rozkładu pożycia małżonków, w szczególności poza postępowaniem rozwodowym. Niewątpliwie uzasadnione jest, wynikające z treści art. 57 § k.r.o., dążenie prawodawcy, aby problematyka winy rozkładu pożycia została „zamknięta” najpóźniej w chwili zakończenia postępowania rozwodowego. Niemniej *de lege lata* treść art. 60 k.r.o. przesądza, że bez ustalenia winy rozkładu pożycia, w braku podstaw do przyjmowania fikcji niewinności byłych małżonków, nie można rozpoznać ich roszczeń alimentacyjnych. Wykładnia przepisów prawa rodzinnego materialnego, które gwarantują konstytucyjnie chronione prawa jednostek, nie powinna zamykać drogi sądowej dochodzenia tych praw.

Nie można również tracić z pola widzenia, że w związku z emigracją zarobkową coraz więcej małżeństw obywateli polskich rozwiązanych jest na podstawie prawa obcego¹¹². W przypadku tzw. małżeństw międzynarodowych (binacjonalnych) nierzadko zdarza się, że po nieudanym związku, z powodów osobistych lub ekonomicznych, wierzyciel alimentacyjny zmienia miejsce zwykłego pobytu, a do jego zobowiązania alimentacyjnego zastosowanie znaleźć może prawo polskie. Jakkolwiek z perspektywy zachodnioeuropejskiej nauki prawa regulacje alimentacyjne Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego mogą być postrzegane jako dość anachroniczne, to dla wielu wierzycieli alimentacyjnych są atrakcyjne. W przypadku ustalenia winy wyłącznej drugiej strony prawo polskie przynajmniej rozwiedzionemu małżonkowi znacznie dalej idące roszczenia alimentacyjne, niż wiele innych systemów prawnych¹¹³.

Bibliografia

- M. Antokolskaia, *Divorce law in a European Perspective*, [w:] *European Family Law Volume III. Family Law in a European Perspective*, red. J. M. Scherpe, Cheltenham 2016.
- A. Batteur, *Droit des personnes, des familles et des majeurs protégés*, Paris 2013
- A. Bonomi, *The Hague Protocol of 23 November 2007 on the Law Applicable to Maintenance Obligations*, *Yearbook of Private International Law* 2008, t. X.
- W. Borysiak, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz, t. III, Spadki*, red. K. Osajda, Warszawa 2013.
- M. Czepelak, *Autonomia woli w prawie prywatnym międzynarodowym Unii Europejskiej*, Warszawa 2015.
- B. Dobrzański, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. B. Dobrzański, J. Ignatowicz, Warszawa 1975.
- J. Gajda, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2015.
- K. Gallacher, *Fault-Based Alimony in No-Fault Divorce*, *Journal of Contemporary Legal Issues* nr 22/2015.
- E. Groffier, *Les pensions alimentaires à travers les frontières. Étude de droit international privé comparé*, Bruxelles 1980.
- J. Gwiazdomorski, „Alimentacyjny” obowiązek między małżonkami, Warszawa 1970.

¹¹² Zob. P. Szukalski, [w:] *Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2014–2015*, red. Z. Strzelecki, Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa 2015, s. 103–106; P. Szukalski, *Małżeństwo. Początek i koniec*, Łódź 2013, s. 70–76.

¹¹³ Zob. A. Juryk, *Alimenty...*, op. cit., s. 58–61.

- J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2016.
- M. Jagielska, [w:] *System prawa prywatnego. Prawo prywatne międzynarodowe*, t. 20c, red. M. Pazdan, Warszawa 2015.
- A. Juryk, *Alimenty w prawie prywatnym międzynarodowym*, Warszawa 2012.
- A. Juryk, *Prawo właściwe dla alimentów w świetle protokołu haskiego z 2007 r.*, Kwartalnik Prawa Prywatnego nr 4/2011.
- A. Juryk, *Zmiany w prawie kolizyjnym dotyczące alimentów*, [w:] *Wokół rekodyfikacji prawa cywilnego. Prace jubileuszowe*, red. P. Stec, M. Załucki, Kraków 2015.
- A. Kozioł, [w:] *System prawa prywatnego. Prawo prywatne międzynarodowe*, t. 20c, red. M. Pazdan, Warszawa 2015.
- I. Kunicki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*. Tom IV, red. A. Marciniak, Warszawa 2017.
- A. Mączyński, *Rozwód w prawie prywatnym międzynarodowym*, Warszawa 1983.
- A. Mączyński, *Wielość źródeł prawa prywatnego międzynarodowego i spowodowane nią kolizje norm kolizyjnych (na przykładzie norm dotyczących zobowiązań alimentacyjnych)*, [w:] *Rozprawy z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Aleksandrowi Oleszce*, red. A. Dańko-Roesler, J. Jacyzyn, M. Pazdan, W. Popiołek, Warszawa 2012.
- J. Pawliczak, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Osajda, Warszawa 2017.
- M. Pazdan, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2017.
- K. Pietrzykowski, [w:] *Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz*, red. J. Poczobut, Warszawa 2017.
- N. Rycko, [w:] *Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz*, red. J. Poczobut, Warszawa 2017.
- C. Sawicz, *Obrót prawny z zagranicą*, Warszawa 1992.
- J. B. Singer, *The Privatization of Family Law*, Wisconsin Law Review 1992.
- W. Skierkowska, *Międzynarodowe postępowanie cywilne w sprawach alimentacyjnych*, Warszawa 1972.
- T. Smyczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2016.
- J. F. Strzebinczyk, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2016.
- T. Sokołowski, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2013.
- T. Sokołowski, *Charakter szerszej postaci obowiązku alimentacyjnego względem rozwiedzionego małżonka*, Studia Prawnicze nr 1/1991.
- T. Sokołowski, *Skutki prawne rozvodu*, Poznań 1996.
- M. Sośniak, [w:] *Międzynarodowe prawo rodzinne*, red. B. Wałaszek, Warszawa 1969.
- L. R. Spain, *The Elimination of Marital Fault in Awarding Spousal Support: The Minnesota Experience*, William Mitchell Law Review nr 2(28)/2001.
- L. Stecki, *Wyłączenie małżonka od dziedziczenia ustawowego (Art. 940 k.c.)*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny nr 1/1990.

- W. Stojanowska, [w:] *System prawa prywatnego. Prawo rodzinne i opiekuńcze*, t. 11, red. T. Smoczyński, Warszawa 2014.
- A. Sylwestrzak, *Obowiązek alimentacyjny rozwiedzionego małżonka ponoszącego wyłączną winę rozkładu pożycia*, Gdańskie Studia Prawnicze 2005, t. 14.
- M. Szpunar, *Obowiązek alimentacyjny między małżonkami po rozwodzie*, Studia Cywilistyczne 1981, t. 31.
- P. Szukalski, *Małżeństwo. Początek i koniec*, Łódź 2013.
- P. Szukalski, [w:] *Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2014–2015*, red. Z. Strzelecki, Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa 2015.
- K. Turnage Boyd, *The Tale of Two Systems: How Integrated Divorce Laws Can Remedy the Unintended Effects of Pure No-Fault Divorce*, *Cardozo Journal of Law & Gender* nr 12/2006.
- P. Twardoch, *Prawo właściwe dla stosunków osobistych i majątkowych między małżonkami*, Studia Prawa Prywatnego nr 3/2013.
- B. Verschraegen, *Family Law Reforms in Austria from 1992 to 1999*, [w:] *The International Survey of Family Law, 2001 Edition*, red. A. Bainham, Bristol 2001.
- K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2005.
- K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w sprawach alimentacyjnych w świetle rozporządzenia nr 4/2009*, [w:] *Europejskie prawo procesowe cywilne i kolizyjne*, red. P. Grzegorzczak, K. Weitz, Warszawa 2012.
- M. Wiącek, *Pytanie prawne sądu do Trybunału Konstytucyjnego*, Warszawa 2011.
- J. Wierciński, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. J. Wierciński, Warszawa 2014.
- E. Wierzbowski, [w:] *Międzynarodowe prawo rodzinne*, red. B. Walaszek, Warszawa 1969.
- J. Winiarz, [w:] *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, red. J.S. Piątoski, Ossolineum 1985.
- H. Witczak, *Wina w rozkładzie pożycia a uprawnienia małżonka spadkodawcy w dziedziczeniu ustawowym*, *Monitor Prawniczy* nr 22/2008.

CLAIMING ALIMONY ON THE BASIS OF ARTICLE 60
OF THE POLISH FAMILY AND GUARDIANSHIP CODE,
WHEN THE FOREIGN LAW GOVERNS DISSOLUTION
OF THE MARRIAGE

The applicable rules on jurisdiction and conflict of laws do not preclude situations in which the law of one country governs dissolution of the marriage, while the law of the other is applicable to the alimony claims between the former spouses. These kinds of rules cause difficulties for courts resolving family disputes, if in a particular legal system the regulation on maintenance between former spouses is closely linked to the rules governing dissolution of marriage. Further complications occur when the law governing the divorce does not provide for ruling on the matrimonial fault and the maintenance claims are governed by the law, under which, like in the case of article 60 of the Polish Family and Guardianship Code, the existence, extent or duration of the maintenance obligations between former spouses are dependent on the ruling on the fault. The principal aim of the article is to analyse legal issues related to claiming alimony on the basis of article 60 of the Polish Family and Guardianship Code, when the foreign law governs dissolution of the marriage. Due to the complex character of these issues international rules on jurisdiction and conflict of laws, as well as domestic rules of material and procedural character shall be analysed.